

Téma: vánoční a předvánoční zvyky

**Název programu
TĚŠÍME SE NA JEŽÍŠKA**

Autor: Lucia Baranová a Monika Beranová

Cíle programu: seznámit se a připomenout si zvyky spojené s Vánocemi

Aktivita 1 : poznávání ořechů

Čas: asi 3 minuty

Prostředí: třída

Pomůcky, materiál: ořechy ve skořápce (lískové, para, mandle, vlašské, arašidy, slunečnicová semínka) - všechny zmíněné jsem sehnala v supermarketu, vzhledem k předvánoční době, celkem bez problémů (krom para ořechů, ty byly bez skořápky), obrázky a předtištěný text - obé zapůjčila naše nejhodnější paní inženýrka Křivánková

Forma: skupinová práce

Metody: diskuze

Podrobný popis:

přiřazování názvu, obrázku a popisu k reálnému ořechu, u prvního stupně vynecháme text s informacemi o jednotlivých rostlinách

Aktivita 2 pouštění lodiček

Čas: 5-6 minut

Prostředí: třída

Pomůcky, materiál: skořápky, svíčky, lavor, sirky

Forma: samostatná práce

Metody: napodobení předvedené aktivity, potom povídání, diskuze

Podrobný popis: do půlskořápky pomocí vosku upevníme svíčku, potom pozorujeme kam plave, až se ustálí povíme si co znamená rozmístění lodiček během pozorování rozvedeme diskuzi na téma..jaké Vánoční zvyky znáš?

Pověry u štědrovečerní večeře

Podle tradice mělo být na štědrovečerním stole devatero pokrmů. Magickou moc měla plachta, pokrývající stůl. Na jaře z ní hospodář rozseval obilí, aby bylo pěkné a nebylo potlučené od krup.,Pro hojnou úrodu bylo třeba sníst nejprve lžíci hrachu. Někde vařili polévku s dlouhými nudlemi, aby mělo žito dlouhé klasy.,Večeře se začínala a končila modlitbou, ve které se vzpomínalo na zemřelé členy rodiny. Hospodyně nesměla vstát od stolu, jinak by jí neseděly slepice na vejcích. obsluhovala tedy děvčata.,Zbytky jídla byly zakopány do země, aby byla úrodná.,Když hospodyně připálí vánočky. Bude o vánocích stonat.,Kdo si pod štědrovečerním stolem bos šlápne na sekeru, toho nebudou bolet nohy a celý rok zůstane zdrav.,Při štědrovečerní večeři přivolávají pokrmy z čočky a jáhel bohatství, drobná mince pod talířem peníze.,Vdavekchtivé děvče má na Štědrý den jedinečnou příležitost. Stačí, když tajně sebere devět patek od vánoček a do roka je pod čepcem.,Večer před Štědrým dnem si položte k posteli ořech. Po probuzení ho rozlouskněte a snězte. Po celý rok by vám měly dát pokoj blechy a štěnice.,Sníš-li při štědrovečerní večeři kousek okoralého chleba, bude tě držet štěstí. Rozliješ-li víno, čekej do roka křtiny.,Česnek a med pojišťují zdraví, hrách dodává sílu.,Kdo nosí u sebe tři šupiny ze štědrovečerního kapra, toho se drží peníze.,Řetězem ovázaný trnož stolu ochraňuje rodinu před zlými duchy.

LODIČKY:

A co všechno mohou lodičky prozradit ?

LODIČKA :

- zůstala u břehu - v příštím roce žádné změny, vše zůstane při starém.
- se hned potopí - jakákoliv snaha zlepšit svou situaci bude marná
- se při plavbě dotýká jiné lodičky - láska a přátelství

- utvoří kruh s ostatními - bezproblémové soužití, vzájemná úcta, přátelství a tolerance.
- se ocitne uprostřed ostatních - majitel lodičky potřebuje ochranu a pomoc, je zranitelný a citlivý.
- se ocitne mimo kruh - majitel v nadcházejícím roce rodinu opustí
- se točí v kruhu - nerozhodnost, nevíte co od života chcete
- se zhasnutou svíčkou - neupřímnost, komplikovaný citový vztah
- sama dopluje k druhému břehu - získáte, po čem toužíte.

1. Pro začátek jednu lehkou: Proč házejí na Štědrý den dívky pantoflem?

- Aby věděly, jestli příští rok otěhotní.
- Aby se dozvěděly, kde je jejich milý.
- **Aby se dozvěděly, jestli se příští rok vdají.**

2. Kdo vydrží dodržet po celý Štědrý den půst, tomu se večer zjeví:

- Zlatá ovečka.
- **Zlaté prasátko.**
- Ježíšek.

3. Kam se při štědrovečerní večeři dávají rybí šupiny, které mají zajistit dostatek peněz příští rok?

- **Pod talíř.**
- Pod ubrus.
- Pod stůl.

4. Kdo při štědrovečerní večeři odejde od stolu, podle pověry:

- Bude mít příští rok smůlu.
- Bude mít příští rok štěstí.
- **Do roka zemře.**

5. Na Štědrý večer vám vaší budoucnost může prozradit lití:

- Vosku.
- **Olova.**
- Čokolády.

6. Pouštění lodiček vám prozradí:

- **Kdo se bude příští rok zdržovat doma a kdo půjde do světa.**
- Kdo se vdá a kdo zůstane svobodný.
- Kdo bude mít štěstí.

7. Tyto lodičky se vyrábějí z:

- Papíru.
- Vaječných skořápek.
- **Ořechových skořápek.**

8. Když se na Štědrý večer rozsvítí, měl by si, podle pověry, každý prohlédnout svůj stín. Proč?

- **Koho stín nemá hlavu, ten do roka zemře.**
- Koho stín je nejdelší, ten bude mít štěstí.
- Koho stín je nejpokřivenější, ten bude mít příští rok smůlu.

9. Může se, podle pověry, všet na Štědrý den prádlo?

- Ano, přináší to štěstí do rodiny.
- **Ne, jinak z rodiny odejdou peníze.**
- **Ne, jinak se někdo z rodiny do roka oběsí.**

10. Jak je to s psaním milostných dopisů o Štědrém dnu?

- **Přináší to smůlu.**
- Přináší to štěstí.
- Symbolizuje to nadcházející svatbu.

11. Pro naše předky mělo obzvláštní význam první světlo, které se ve vsi nebo městě rozsvítilo. Co signalizovalo?

- Kdo první rozsvítit, našel pod stromečkem nejvíc dárků.
- Kdo první rozsvítit, zajistil si na další rok nejvíc štěstí.
- **Kdo první rozsvítit, přivolal požár.**

12. Dívka, která o Štědrém dnu vytáhla z hranice polínko tak činila proto:

- **Aby se dozvěděla, jaký bude její nastávající.**
- Aby se dozvěděla, jestli se vdá.
- Aby se dozvěděla, jestli jí příští rok vydrží krása.

13. Dívky by měly o Štědrém dnu strást bezem, pokud se chtějí dozvědět, kde je jejich milý. Čím by ale, podle pověry, měli trást chlapci?

- Hruškou.
- **Plotem.**
- Hlohem.

14. Proč by měl hospodář zapíchnout na Štědrý večer nůž do chleba?

- Aby se dozvěděl, jaká bude úroda.
- Aby si zajistil, že slepice dobře ponosou.
- **Aby zjistil, jestli bude následující rok mokrý.**

15. Svobodné dívky dřív klepaly střevícem na kurník, aby se dozvěděly, jestli se následující rok vdají. Když se ozvala slepice, znamenalo to, že dívka:

- **Zůstane svobodná.**
- Bude slavit svatbu.

Aktivita 3: Příprava oplatek

čas: 3 minuty

prostředí: třída

Pomůcky, materiál: med, oplatky (nachystat menší dílky, nevěřili byste jak jsou děti chamtivé), ořechy (nastrouhat dopředu)

forma: samostatná práce

metoda: napodobení, povídání

podrobný popis: tvorba vlastních oplatek, povídání o medu, ukázka medové plástve

O VČELÁCH A MEDU

V úlu je jedna **matka**, **trubců** 300 - 600 a **dělnic** 50 000. Včely donesou za rok 30 kg pylu a medu mají za rok 100 kg. K tomu si včelař nechává až 50 kg.

Matka - zajištění rozmnožování včelstva (za rok naklade 200 000 vajíček a za den naklade vajíčka odpovídající váze svého těla)

Trubci - oplodnění mladé matky, popřípadě výhřev a větrání v úlu. Po páření trubci hynou.

Dělnice (neoplozené samičky) - vykonávají v úlu všechnu práci: krmí larvy (vývoj včely: vajíčko, larva a kukla), přinášejí do úlu nektar, pyl a vodu, streží úl před vetřelci, uklízejí větrají a zahřívají úl.

MLADŠÍ DĚTI

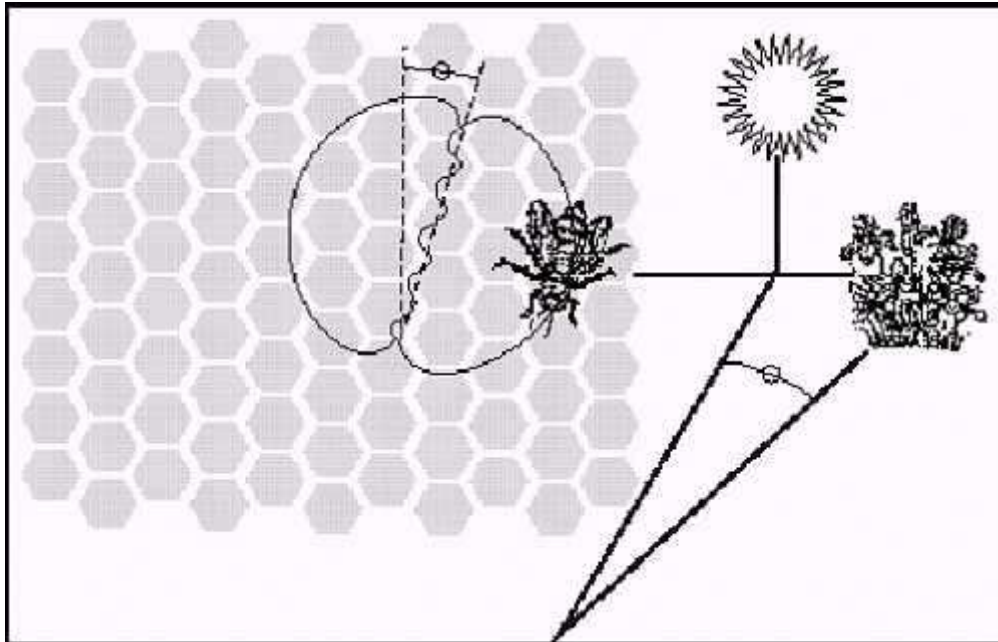
JAK VČELY DĚLAJÍ MED: Včely naberou do sosáčku nektar a při letu do něj přidají vitamíny, pak ho dají do plástu, a když se z něj všechna voda vypaří, tak ho včely zavoskují a včelař poté plást vyndá, seškrábne vosk a pod ním je med ukryt. Pak se musí dát do sklenice a to je vše.

STARŠÍ DĚTI

VÝROBA MEDU: když se včely vrátí do úlu a přinesou nektar, odevzdají ho dělnicím. Ty ho převraccioj kusadly a vystavují ho tím teplému a suchému vzduchu v úlu. V době sběru obsahuje nektar cukr a minerální látky smíchané s přibližně 80% vody. O deset až dvacet minut později, když už se značná část vody vypaří, dělnice v úlu uloží nektar do buněk v plástech, kde odpařování pokračuje. Po třech dnech med uskladněný v buňkách obsahuje přibližně 20 % vody. V tomto

stádiu včely uzavrou buňky pomocí jakýchsi pokrývek, které vyrábějí z včelího vosku.

Včely z jednoho úlu sbírají obvykle po dobu jednoho období jen nektar z jednoho druhu květů a z jedné oblasti. Mezi hlavní zdroje nektaru patří ovocné stromy, jetelina a kvetoucí stromy.

Obrázek ukazuje včelu, která tancuje uvnitř úlu na svislé stěně buňkového plástu. Když osa středu číslice 8 směřuje přímo nahoru, znamená to, že včely najdou potravu, pokud poletí přímo směrem k slunci. Když je osa středu osmičky nasměrovaná doprava, potravu se nachází napravo od slunce. Vzdálenost, která dělí potravu od úlu, je vyjádřena dobou, kterou včela vrtí zadečkem. Když je potravu blízko, včela vrtí zadečkem kratší dobu, když je potravu daleko, vrtí zadečkem dlouho.

SBÍRÁNÍ PYLU: na sbírání má včela přizpůsobený třetí pár noh. Na vnější straně noh je jamka - košíček, do kterého stírá pyl kartáčkem - řadou chloupků na vnitřní straně noh.

Význam včel: výroba medu, opylování květin

VYUŽITÍ MEDU:

- při zánětech horních cest dýchacích
- při bolestech hlavy a u poruch spánku
- může také pomoci při léčbě vysokého krevního tlaku, protože rozšiřuje cévy
- podpůrný prostředek u nemocí srdce, jater, žaludku, střev, ledvin, močového ústrojí, na černý kašel, chřipku nebo dokonce i při léčení tuberkulózy

- účinky medu a jiných včelích produktů se osvědčily při lepším a rychlejším hojení ran a popálenin
- jako pomocník při otravách, zvláště při otravách houbami

PRODUKTY VČEL: *med, pyl, jed* (bolavé místo po vpichu, výroba léků), *propolis* (tmel ryze rostlinného původu, který včely vyrábějí z lepkavé hmoty nacházející se na pupenech stromů. Jeho výroba je pro včely velice náročná a zdlouhavá a propolisu je podle toho také v úlu málo), *mateří kašička* (produktem hltanových žláz včel a slouží ke krmení včelího plodu a matky), *vosk* (vytváří včely ve svých tělíčkách (resp. voskotvorných žlázách) a používají jej jako stavební materiál.)

a ještě tajenka:

o	p	y	l	o	v	á	n	í	
				p	y	l			
		d	ě	l	n	i	c	e	
			k	a	š	e	l		
				t	r	u	b	c	i
v	o	s		k					
	p	l		á	s	t			

1. Jaký je význam včel? (pro květiny)
2. Co včely sbírají?
3. Jak se jmenují neoplozené samičky?
4. Jakou nemoc můžeme pomocí medu vyléčit?
5. Jak se jmenují samečci v úlu?
6. Kam ukládají včelky med?

Pozn.: otázky lze operativně upravit podle věku posluchačů